

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СФЕРА

УДК 332.1(477)

В. Ф. Савченко, д-р екон. наук, професор,
кафедри економічної теорії
Чернігівського державного інституту
економіки і управління,
заслужений економіст України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНІВ

У статті надано пропозиції методологічного характеру щодо визначення обсягів та порядку залучення інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку продуктивних сил регіонів. Запропоновано даний підхід використовувати при короткостроковому програмуванні соціально-економічного розвитку територій. Обґрунтовано етапи розроблення даної частини розділу програми із залученням факторів інвестиційної привабливості, а також інвестиційної та інноваційної активності. Сформульовано основні завдання і напрямки у розвитку сфери фінансового капіталу регіонів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційна активність, ресурси, соціально-економічний розвиток, програма, продуктивні сили, регіони, пріоритети, потенціал, ринки капіталів.

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону неможливе без залучення і раціонального використання інвестицій. Управління інвестиціями, необхідними для реалізації конкретних заходів, забезпечується регіональними органами влади.

Проблемам інвестиційного забезпечення соціально-економічного розвитку країни та її регіонів присвячені чисельні напрацювання і дослідження, розміщені в наукових та спеціалізованих виданнях відомих українських учених-економістів С. Буткевича, В. Герасимчука, А. Грищенка, Д. Євдокимової, І. Лукінова, А. Мазура, Т. Максимова, М. Мальського, І. Міхасюка та ін. Водночас методологія щодо визначення регіональних потреб в інвестиційних ресурсах у їхніх та інших публікаціях практично відсутня.

Ціллю даної статті є надання пропозицій методологічного характеру по даному напрямку, як складовій короткострокового програмування соціально-економічного розвитку регіонів.

На нашу думку, проблеми інвестиційного забезпечення повинні бути відображені в окремому розділі річної Програми соціально-економічного розвитку конкретної області. Головною метою даного розділу програми є сприяння створенню соціально-економічних та організаційних умов для забезпечення стійкого розвитку економіки і соціальної сфери регіону на основі постійного відтворення та ефективного використання природно-ресурсного і науково-технічного потенціалів, розгортання підприємництва, підвищення рівня життя населення, розв'язання екологічних проблем.

Положення цієї частини документа повинні передбачати: особливості правосуб'єктності, права та обов'язки учасників процесу, їхню відповідальність; порядок ведення інвестиційної діяльності, її основні стадії, комплекс форм участі суб'єктів, процедури; механізм фінансового забезпечення, форми місцевого фінансування, залучення засобів юридичних і фізичних осіб, зацікавлених у ефективному розвитку інвестиційної діяльності; комплекс пільг, компенсацій і стимулів митного, валютно-фінансового, податкового та іншого характеру, порядок проведення процедур (реєстрація, експертиза, контроль, юридичний захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності і т. п.); форми міжнародного співробітництва.

Основні заходи, що передбачені в програмі, мають включати в себе: концентрацію інвестицій на пріоритетних напрямках; визначення умов і виконання конкретних дій щодо забезпечення розміщення державних замовлень; визначення потреб у капітальних вкладеннях, що фінансуються за рахунок держбюджету та позабюджетних фондів.

Головні завдання розділу спрямовані на розвиток і підтримку інвестиційної діяльності та створення організаційно-економічних умов для її розвитку і формування механізму регулювання та координації, які сприятимуть: максимальному поєднанню інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності та відповідних адміністративно-територіальних одиниць, впровадженню ефективного державного регулювання у сфері інвестування; використанню регіональних особливостей і вигідного географічного положення, природно-ресурсного потенціалу; стимулюванню підприємницької ініціативи за рахунок власних фінансових, майнових, трудових, інтелектуальних ресурсів території; забезпеченню продуктивної зайнятості населення шляхом створення нових економічно доцільних робочих місць, самозайнятості; підтримці інвестиційно-інноваційної діяльності, запровадженню ефективних механізмів залучення інвестицій, міжнародної технічної допомоги; посиленню ресурсного та інформаційного забезпечення суб'єктів підприємництва; удосконаленню інфраструктури підтримки інвестиційної діяльності на регіональному рівні та територіях відповідних рад; забезпеченню сфери підприємництва кваліфікованими кадрами і підвищенню підприємницької культури населення; наповненню державного і місцевого бюджетів; насиченню ринку споживчих товарів та послуг, вирішенню соціально-побутових проблем [1].

Вихідним пунктом розроблення розділу «Інвестиції» у межах регіону мають бути балансові розрахунки підприємств області — учасників інвестиційного процесу, в яких на попередній стадії планування визначаються можливі ресурси нагромадження капітальних вкладень. Для визначення обсягів капітальних вкладень необхідно із фонду нагромадження, що прогнозується, виключити суму приросту запасів і резервів продукції промисловості та сільського господарства і додати суму відшкодування основних фондів, які вибувають протягом планового року.

Автор пропонує наступні етапи розроблення та формування розділу програми:

- 1) здійснення дослідження стану інвестиційної привабливості;
- 2) проведення аналізу виконання інвестиційних проектів, що реалізуються;
- 3) вивчення можливості підвищення інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів господарювання;
- 4) формування пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності;
- 5) розробка заходів із залучення інвестиційних ресурсів;
- 6) розробка конкретних інвестиційних заходів.

Інвестиційну активність у регіоні, перш за все, зумовлює його інвестиційна привабливість, яка характеризує можливості ефективного освоєння інвестицій. Тому першим етапом розробки даного розділу програми є визначення рівня інвестиційної привабливості області в якісному і кількісному відношенні [2, 3].

Інвестиційна активність є найважливішою передумовою ефективного функціонування економіки області, оскільки сприяє формуванню виробничого потенціалу на новій науково-технічній основі і забезпеченню конкурентоспроможності продукції та послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках. Інвестиційна активність досягається за допомогою зростання обсягів реалізованих інвестиційних ресурсів і найоптимальнішого використання їх у пріоритетних сферах [4].

Використання економічних та адміністративно-правових важелів активізації інвестиційної діяльності повинне будуватися на принципах системності, комплексності і погодженості інвестицій. Необхідною умовою активізації інвестиційної та інноваційної діяльності в регіонах є створення нової ринкової інфраструктури, здатної організувати стійкий інвестиційний процес і міжгалузеве переливання капіталу в масштабах галузей на її території. Розвиток інфраструктури є однією з най-

складніших задач, що вимагає надання розширених повноважень місцевій адміністрації для пошуку засобів її вирішення. При цьому необхідно використовувати весь спектр фінансового інструментарію, починаючи з організації муніципальних позик і закінчуючи створенням цільових фондів.

На даному етапі необхідне проведення аналізу інвестицій в основний капітал економіки регіону. Оцінюються: тенденції у використанні вкладень у базовому році та за ретроспективний період; динаміка обсягів інвестицій в основний капітал, питома вага їх загального обсягу у валовому внутрішньому продукті (ВВП) та її зміни; динаміка інвестицій в об'єкти виробничого і невиробничого призначення; розподіл за джерелами фінансування, галузевою структурою [5].

Все це сприятиме підвищенню у прогнозованому періоді іміджу регіону на міжнародному рівні, значно поліпшить розвиток регіональної інфраструктури.

У більшості регіонів напрацьована значна кількість стратегічних інвестиційних проєктів, реалізація яких дасть можливість не тільки модернізувати та реконструювати існуючі виробництва, створити нові підприємства із налагодженим випуском сучасних видів продукції, але й працевлаштувати значну кількість безробітних. Аналіз виконання проєктів, які реалізуються, пропонується здійснювати, виходячи з оцінки їх науково-технічної, економічної та соціальної ефективності.

Науково-технічна ефективність визначається рівнем новизни впроваджуваних проєктів.

Економічна ефективність отримується за допомогою економічних показників (прибуток, доход, мінімізація витрат на реалізацію проєкту, максимізація доходу та ін.).

Оцінку соціальної ефективності доцільно проводити за напрямками: отриманого ефекту (зміни кількості робочих місць, структури виробничого персоналу, його кваліфікації, рівня здоров'я працівників); поліпшення виробничого середовища, насамперед умов праці (забрудненість, безпека праці, температурний режим, шумовий та вібраційний фон тощо); покращення стану навколишнього природного середовища, що проявляється у ліквідації чи скороченні забрудненості техногенними викидами повітряного басейну, водоймищ, землі [6].

З перерахованих видів ефективності легше всього піддається вартісній оцінці економічний. Виміром найчастіше виступають прибуток (загальний або чистий) і вартісне вираження економії виробничих ресурсів, забезпечуваної за визначений період.

Щоб підвищити обґрунтованість оцінки капітальних вкладень, необхідно як можна повніше представити у вартісному вираженні складові соціальних і екологічних результатів, які впливають на сумарний ефект.

Роботу над виконанням інвестиційних проєктів потрібно організувати таким чином, щоб система контролю носила випереджаючий характер. При цьому інформація повинна надходити не тільки щодо порушення терміну кінцевого виконання робіт, але й на різних етапах виконання проєктів.

На наступному етапі розробки даного розділу Програми для формування пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності пропонується створити робочу комісію (групу), до складу якої доцільно включити провідних спеціалістів, у тому числі працівників наукових, проєктних організацій, установ, вищих навчальних закладів, а також представників підприємств.

Робоча комісія, на основі аналізу та узагальнення вищезазначених матеріалів, статистичних звітів, діючих програм і прогнозів, а також визначених на рівні області пріоритетів економічного та соціального розвитку, враховуючи загальнодержавні стратегічні та середньострокові пріоритетні напрями інвестиційної діяльності, формує свої регіональні напрями діяльності та готує до них техніко-економічні обґрунтування.

Техніко-економічне обґрунтування складається з чотирьох блоків: економічний, соціальний, науково-технічний та ресурсний.

Економічний блок повинен включати прогноз впливу сформованих пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності, наприклад, на підвищення частки продукції у загальнообласних обсягах і здійснюватися на підставі очікуваної ефективності проектів, включених до пріоритетних напрямів. При цьому необхідно акцентувати увагу на взаємозв'язку науково-технічного рівня проекту з економічними та фінансовими показниками (збільшенням обсягів продукції, собівартістю та ефективністю витрат, зміною структури експорту, загальною сумою доходу від реалізації проектів тощо), які будуть досягнуті.

Крім того, ми рекомендуємо в цьому блоці показати, які диспропорції та проблеми в економіці можна розв'язати при впровадженні конкретних проектів (наприклад, освоєння випуску нових товарів та послуг з високою конкурентоспроможністю як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках).

Соціальний блок повинен включати прогноз впливу пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності на рівень життя та здоров'я населення, поліпшення умов праці, стан довкілля тощо.

Науково-технічний блок техніко-економічного обґрунтування формується з визначенням очікуваного рівня науково-технічного, технологічного розвитку та інноваційного потенціалу.

Ресурсний блок повинен включати в себе обґрунтування: можливостей забезпечення пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності фінансовими ресурсами, в тому числі державною підтримкою та позабюджетними коштами; відповідності матеріально-технічної бази умовам реалізації середньострокових та річних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; наявності науково-технічного потенціалу, науково-дослідних напрацювань тощо.

Варто також сформулювати вимоги і соціальні нормативи для визначення пріоритетів інвестиційної діяльності в області, створення відповідних міжгалузевих проектів. У перелік задач входять: стандартизація документального оформлення процедур розгляду, експертизи, реалізації проектів; підвищення громадської значимості інвестиційної діяльності, введення нових освітніх програм, розвиток системи безперервного підвищення кваліфікації у виробництві та сфері послуг; створення інфраструктури інвестиційної діяльності, допомога установам, що підтримують інвестиційну активність, посилюють зв'язки між наукою та виробництвом; впровадження системи обліку, аналізу і прогнозування інвестиційних процесів у області з метою сприяння кооперації та співробітництву різних інститутів при здійсненні інвестицій.

Реформування економіки, становлення ринкових відносин та відповідного механізму господарювання в Україні зумовило загострення проблем фінансового забезпечення розвитку регіонів [7, 8].

Головне завдання заходів із залучення фінансових ресурсів полягає в необхідності створення і розвитку ринків капіталів таким чином, щоб вони виконували властиву їм обслуговуючу та організуючу роль як у сфері обігу, так і в загальноекономічних перетвореннях у господарстві регіону. Основним у розвитку сфери фінансового капіталу регіонів автор вважає реалізацію наступних умов та відповідних їм заходів за галузями фінансової діяльності:

1. Міжбюджетні відносини: здійснення економічно доцільної політики перерозподілу трансфертів з Державного бюджету України на принципах пріоритетної вибірковості, взаємозвітності та господарської ефективності; оптимізація переліку місцевих податків, які зараховуються до бюджету області; оптимізація пільг і податків суб'єктам підприємництва з метою запобігання зміни їх юридичної адреси та втрати бази оподаткування; організаційні заходи щодо кількісного нарощування мережі суб'єктів малого бізнесу, осіб, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю тощо та інфраструктури малого бізнесу для розширення податкової бази; залучення у бюджет коштів суб'єктів господарювання і фізичних осіб через систему місцевих позик, яку доцільно створити.

2. Банківська справа та діяльність кредитних спілок: максимальне залучення вільних коштів фізичних і юридичних осіб з наступним вкладанням їх у кредитування суб'єктів господарської діяльності; постійне нарощування бази кредитування; широке впровадження програм споживчого кредитування; пільгове кредитування аграрних малих та середніх структур з можливістю сплати частини або всіх відсотків за кредит з бюджетних чи позабюджетних коштів; використання пільгового кредитування пріоритетних промислових підприємств комунальної форми власності з частковою сплатою банку відсотків за кредит з місцевих бюджетних коштів.

3. Фінансові ресурси населення: підвищення особистих доходів населення через стимулювання індивідуальної підприємницької діяльності; використання місцевих бюджетних ресурсів для підвищення заробітної плати працівників бюджетних установ; розвиток іпотечного кредитування для формування фінансових ресурсів домогосподарств та підприємців-фізичних осіб.

4. Фінанси суб'єктів господарювання: суттєве збільшення оборотних коштів, поступова мінімізація кредиторської та дебіторської заборгованості підприємств за рахунок зменшення податкового тиску з боку держави; надання цільових кредитів під бізнес-плани розвитку підприємництва; широке застосування процедури банкрутства до постійно збиткових підприємств усіх форм власності з метою зменшення рівня тінізації доходів; формування ефективно діючого механізму залучення та перерозподілу інвестиційно-інноваційних ресурсів в економіку регіону з використанням можливостей територій пріоритетного розвитку.

5. Фондовий ринок: посилення конкурентоспроможності ринку цінних паперів шляхом розширення випуску обласних та муніципальних цінних паперів; випуск і використання короткотермінових місцевих цінних паперів для вирішення поточних соціальних та економічних завдань розвитку; впорядкування корпоративного управління цінними паперами комунальних підприємств з посиленням контролю з боку територіальних громад; сприяння розбудові інфраструктури регіонального фондового ринку; широке залучення інвестиційних коштів населення за рахунок випуску муніципальних цінних паперів у вигляді простих іменних акцій низького номіналу; вихід з місцевими цінними паперами на міжрегіональний фондовий ринок; розширення меж співпраці та взаємодії територіальних органів Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку з місцевими органами влади в області; створення регіональної рейтингової інформаційної бази даних про фондовий ринок і його учасників.

Основними регіональними інвестиційними ризиками є: нестабільність законодавчої бази для впровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку; високі відсотки ставок комерційного кредитування інвестиційних проектів; нестабільне фінансове становище провідних підприємств регіону; слабка мережа консалтингових центрів для розробки програм діяльності підприємств.

До фінансових ризиків можна віднести: заборгованість підприємств один перед одним; високопроцентні кредити, надані банками підприємствам.

Політичні і законодавчі ризики реально оцінити складно внаслідок періодично нестабільної і непередбачуваної ситуації в державі.

В умовах, що склалися, необхідно розробити і впровадити жорсткий механізм залучення і утримання грошових ресурсів у виробничій сфері, в реалізації якого провідну роль повинні відіграти банки. Ключовою ланкою механізму мають стати: введення окремого режиму руху амортизаційних коштів підприємств і коштів, що звільняються від оподаткування у зв'язку з їх інвестиційною спрямованістю; система інвестиційних рахунків з обмеженням використання коштів, які на них накопичуються, винятково для капітального будівництва і закупівель устаткування. За допомогою такого механізму також можна забезпечити контроль за використанням інвестиційних ресурсів через систему інвестиційних рахунків чи договорів з комер-

ційними банками з метою посилення виробничої сфери та відновлення оборотних коштів [9].

Розробка конкретних інвестиційних заходів повинна проводитись з урахуванням пріоритетних напрямів та аналізу існуючого стану соціально-економічного розвитку регіону. Доцільно навести всю необхідну інформацію про термін дії заходів, відповідальних виконавців, вартість та очікуваний результат. Обґрунтованість заходів повинна бути підтверджена розрахунками економічної ефективності як окремого проекту, так і прогнозного результату функціонування економіки регіону в цілому.

Найважливіша складова інвестиційних заходів — упровадження науково-технічних розробок у продуктивні сили, розвиток яких матиме своїм результатом одержання конкурентних переваг на ринку та входження підприємств у правове поле підтримки інвестиційної діяльності. Це особливо важливо для інноваційної форми інвестицій. З урахуванням високого ступеня ризику інноваційного підприємництва розділ повинен включати заходи, що спрощують процедури відкриття інноваційних підприємств, зменшують для них обсяги відповідного державного збору.

У програмі повинні бути заходи щодо налагодження взаємодії з міжнародними організаціями (Тасіс, Європейським банком реконструкції і розвитку, Американським агентством з питань міжнародного розвитку), зокрема для підтримки малого і середнього бізнесу, забезпечення консалтингової допомоги місцевим підприємствам у питаннях експорту продукції, підготовки бізнес-планів, пошуку фінансових ресурсів тощо.

При створенні програми слід звернути увагу на застосування кластерного підходу або методики розробки з використанням кластерних структур управління розвитком регіону. Мета створення таких об'єднань — ефективне використання конкурентних переваг території.

Хід виконання інвестиційних заходів рекомендується контролювати та, за необхідністю, коригувати не рідше двох разів на рік, а також за потреби заслуховувати на засіданнях у голови обласної державної адміністрації. Окремі важливі питання, після попередньої підготовки, повинні бути розглянуті на спеціально організованих нарадах.

Висновки.

1. Головною метою розділу «Інвестиційна діяльність» програми є сприяння створенню соціально-економічних, організаційних, правових умов для забезпечення стійкого розвитку економіки і соціальної сфери регіону.

2. Вихідним пунктом розроблення цього розділу в межах регіону є балансові розрахунки підприємств області — учасників інвестиційного процесу, в яких на попередній стадії планування визначаються можливі ресурси нагромадження капітальних вкладень.

3. Основними етапами розроблення та формування розділу «Інвестиції» програми повинні бути: здійснення дослідження стану інвестиційної привабливості; проведення аналізу виконання інвестиційних проектів, що реалізуються; вивчення можливості підвищення інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів господарювання; формування пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності; розробка заходів щодо залучення інвестиційних ресурсів; розробка конкретних інвестиційних заходів.

4. Подальші дослідження у даному напрямку доцільні на науковому та практичному рівнях і сприятимуть подальшому розвитку продуктивних сил регіонів.

Література

1. Максимова Т. С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування). — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2003. — 304 с.

2. Яковенко Л. Пріоритети розвитку та державне регулювання реального сектора економіки України // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 3. — С. 105—108.

3. Романюк С., Коломійчук В., Дробот Н. Методологічний підхід до визначення рейтингу інвестиційної привабливості території // Регіональна економіка. — 1999. — № 3. — С. 108—113.
4. Михасюк І. Р., Мальський М. З. Регіональна економічна політика. — Львівський національний університет ім. І.Франка. — Львів: Українські технології, 2001. — 574 с.
5. Євдокимова Д. М. Методичне забезпечення обґрунтування державної політики розвитку регіонів // Стратегія економічного розвитку України: Науковий збірник. — К.: КНЕУ, 2001. — Вип. 7. — С. 589—592.
6. Фащевський М., Чернюк Л. Геоекономічний потенціал розвитку продуктивних сил України // Економіка України. — 2002. — № 7. — С. 32—36.
7. Грищенко А. Структура ринкової трансформації інвестиційного типу // Економіка України. — 1997. — № 1. — С. 4—10.
8. Герасимчук В. та ін. Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи // Економіка та держава. — 2006. — № 5. — С. 41—43.
9. Савченко В. Ф. Інвестиційний паспорт як передумова прискореного економічного розвитку регіону // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економіка. — 2000. — № 11. — С. 61—65.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2008 р.

УДК 336.71

О. О. Чуб, докторант
кафедри банківської справи
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКУ В ОПЕРАЦІЯХ ЗЛИТТЯ ТА ПРИДБАННЯ

Дослідження присвячено визначенню економічної сутності інвестиційного банку із урахування економічних та юридичних умов ведення бізнесу у тій чи іншій країні. Визначено роль, місце та функції інвестиційного банку при здійсненні операцій злиття та придбання (M&A).

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиційний банк, операції злиття та придбання, інвестиційно-банківська діяльність, андеррайтинг.

Розвиток світової економіки у ХХ–ХХІ ст. неможливий без виходу на світові ринки капіталів з метою залучення тимчасово вільних коштів для реалізації цілей розвитку і підвищення ефективності роботи корпоративного сектора. Таким чином, будь-яка ринкова економіка припускає наявність добре розвинутої фінансової системи, яка забезпечувала б вільний рух капіталу між бізнес-організаціями. Цій вимозі повністю відповідає ринок цінних паперів, який надає корпораціям можливість швидко і ефективно залучити зовнішнє фінансування шляхом емісії цінних паперів, підтримуючи таким чином необхідний баланс між інвестиціями і необхідним капіталом. Фондовий ринок традиційно відігравав значну роль у забезпеченні зовнішніми інвестиційними ресурсами реального сектора економіки.

Головною ланкою системи фінансування реального сектора з використанням інструментів фондового ринку є інвестиційні банки. Вони виступають найефективнішими фінансовими посередниками та забезпечують рух капіталу від інвесторів до реципієнтів. Посилення впливу фондового ринку на світову економіку, широке розповсюдження сек'юритизації боргових зобов'язань та консолідація фінансових інститутів призвели до того, що найбільші світові інвестиційні банки поступово трансформувалися із класичних посередників, які сприяли корпораціям залучати інвестиції через емісію цінних паперів, у глобальні універсальні фінансові інститути з повним спектром послуг.